

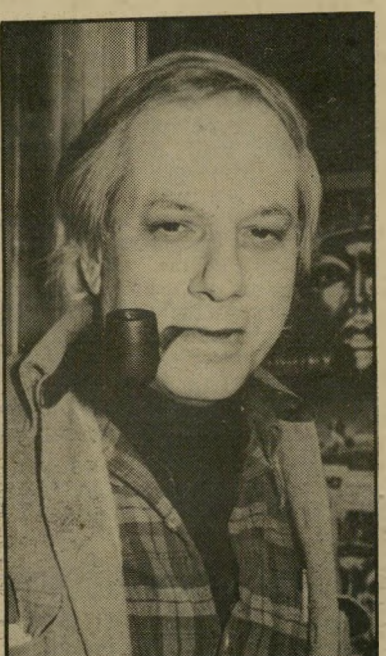
נאמר של עייר

המרכול הספרותי הגדול מכולם * הטריפ התמוה

של דניאל ה. * החוצפה של בושמת אלון * קאפקא חי וקיים בחיפה

תאבנית לימודים שיש להציט למשרד החינוך והתרבות וללמד לפיה אלמנות ויתמות... ליד שער שהיביל לחדרי הי שירותים דפק ילדה דמוית שלד... ואז החל לספר לילולי על האהיל שעשעו מהורי... ועוד מאות תיאורים כגון אלה, הפזורים כפטריות אחרי גשם של או תיות בסיפרו.

מחבר קניוק בלתי אמין ויומני

במברקיו מפגין קניוק, כאשר גיבורו ליונל, משפץ ומתקן את יצירתו הקינה על מות היהודים, תוך שהוא מתעלם משירו היידי של המשורר יצחק קצנלס סוף (שנהרג בשואה) וכותרתו היא השיר על העם היהודי שנהרג, זילול אפייני, שדומי עוד ימלאו עבודות רבות של חוקרים שיקישו זמנם כדי לגלות את המעיין שממנו שאב יורם קניוק את דימויו.

ספרותית" נוסח קניוק. לשונו של קניוק מעוררת בקורא את תחושתו של הילד באגדת הילדים המהסס אם לומר או לא לומר: "המלך עירום!". אצל המלך קניוק הלשון עירומה, שדופה אך יומי רנית.

א"ב יהושע אמר פעם, כי לסופר ישראלי יש בעיה בבחירת שמות לנפשות הפועלות בסיפוריו, שהרי כל שם בארץ, רובץ עליו משקל היסטורי-שמעוני. זו כנראה הסיבה, שגיבורו המוליך של קניוק הוא בועז (כינוי לבני המושבות הוותיקות) — כפי ש'ורם הוא כינוי לילדי השכונות הסולידיות והבורגניות של ה' ערים).

בנהייתו בדרכיו של גינטר גראס, מוליך קניוק את הקוראים שלא גשרו במהלך קריאת 50 עמודי הספר הראשוני גים אל מועדון הלטאות החכולות, שהוא גירסה קניוקית למרתף הבצל של גראס בסיפרו חוף הפח. אותו מרתף, שיושבו תושבי גרמניה החדשה, מקלפים את הי בצלים ומזילים דמעות. אלא שבמועדונו של קניוק מחלקים דגים מלוחים בנוסח יהודי עם בצלצלים (עמוד 80).

בקטעים הטובים יותר של כתיבת קניוק בהיהודי האחרון מצויים מיספטים ותיאור רים ספרותיים, המזכירים את כתיבתו של עמוס עוז ביום רע. (שתקתי. אני מהרהר, כולנו מהרהרים. האר בחלון מתקשרת. רוח בחלל, נעים נרשב, ניתוח של ים ולימונים"). לעומת זאת, אהב קניוק לשבץ מילים לועזיות ב כתיבתו, מילים כמו: "בורגמיסטר" (ראשיעיר); "מרקס" (מאמר); "פיכ" ליצטסיקה" (עיתונאות ציבורית); "פרוי ייקפ" (תוכנית מיתאר); "שלקטיבי" (ברז) — כולם בעמוד 98.

סיפרו של קניוק רצוף בקטעים כמו: "ואז אמרה גברת שמעני משדה רע על מרע אלמנות ושבל, היא דיברה על

דמתי עצמי מדי לילה בקריאת כמה מעמודי. היהודי האחרון הוא ניסיון ליצור ספר מטורף, הנע בין קוטבי הי סאטירה השחורה לנאיביות הלבנה, מסלול שרק מחבר מלא כישורו עשוי להתמודד איתו, וקניוק נכשל בו.

היהודי האחרון עשוי להיקרא כפא רודיה לא מוצלחת על הספרות הגרמנית של אחרי מלחמת-העולם השנייה, סיפרות שאחד מעמודיהתונן שלה הוא הסופר גינטר גראס. קניוק אימץ לעצמו באר פן תהיכרת את כוח הגרוטסקה של גראס, ללא העוצמה הלשונית שלו. יכור לת הסיפור וכושר ההמצאה הספרותית של סופר גרמני זה, הוא בונה את סיפרו על דמויות כפולות ומשולשות (שהן דמות אחת), קישרי משפחה לא טבעיים ועלילה שהמאורעות בה אינם בסדר רץ (שימוש אויפניי לנטולי כישרון ספרותי, המנסים לכסות בעורתו על חוסר-כישרונם, בדומה לצבעיבדים ו קשקשנים למיניהם המכנים עצמם ציירים). תחת הנקודה הגראסית, משרבט קניוק סיטואציות פנטסטיות, בלתי אמנות בשל היכולת הלשונית הדלה והיומנית שלו.

סיפרו החדש של קניוק הוא ספר בעל עלילה מוגבלת למדי, המתחילה בדמות של חייל השבה לרחובות תל-אביב אחרי מלחמת '48 ומגיעה ל- שומקום, כאשר במהלכה היא יוצרת, משחזרת, מפצלת דמות של גורם ביולוגי, שאינו אלא יוסף דיליה רינה (מקובל יהודי בן המאה ה-15), שצאצאיו מוליכים אל היהודי האחרון שספק הוא אבנעזר, ואו שמואל ליפקר שהפך לסם ליה.

לשונו של יורם קניוק בהיהודי האחרון היא נושא לעבודת-מחקר מקיפה של בלשן ולוגיקן. הלשון היא מרוסקת, משוי ללת הקשר הגיוני, עמוסה ביומרות מי-לוליות עד כדי הרדמת הקורא, והיה מאומן ומיומן ככל שיהיה לקריאת, עברית

מזור

גינטר קניוק

העיתונאי והמחבר יורם קניוק, היה בין המשתתפים בירחון הכונעני אלף ש- אותו פירסם המשורר יונתן רביש, אחרי מלחמת '48. באלף שיעכנע קניוק את שמו ל'ורם קניא. במשך עשור שנים חי קניוק מחוץ לתחומי ישראל, אליה שב עם ספר ביכוריו היורד למעלה (מסיבה תמוהה אין קניוק מזכיר ספר זה ברשימת ספריו המופיעה על גב עטי- פות ספריו האחרונים). ספר, שהיה ניסיון לאמץ לעצמו את סינגון סיפוריהם של ג' סאלינגר ודומיו.

אחרי שיבתו ארצה פירסם את סיפרו אדם בן-לב, שהוא גירסה שואנית של מילכוד 22 לג'ורף לר. סיפרו הבא של קניוק היה חימו מלך ירושלים, שהוא גירסה ישראלית לגיוני שב משדה-הקרב מאת דאלטון טראמבו, בצירוף גופים ירושלמיים. סיפרו סוטעץ מביא את מרף הסופרים שהשפיע על כתיבתו של קניוק אל הנוסח המתחכם של הסופר האמרי-קאי סיל בלד. בסיפרו הבא, הסיפור על דודה שלומציות הגדולה, מגלה קניוק את דרום-אמריקה ואת מאה שנות בדי- דות של גבריאל גארסיה מארקס, תוך התעלמות מהעובדה, כי קדם לכך יהושע בר-יוסף, בספריו מהווי צפת. ביושם אלה השלמתי חצי שנה של קריאת סיפרו האחרון של יורם קניוק, ספר בעל הכותרת היומנית היהודי האחרון. במשך חודשים ספורים הרי

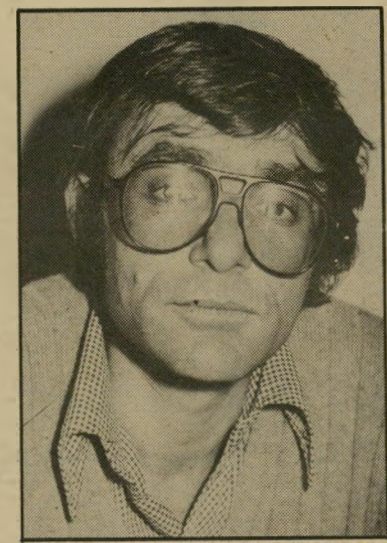
* יורם קניוק — היהודי האחרון; הוצאת הקיבוץ המאוחד + ספריית פרי-עלים; 470 עמודים (כריכה רכה).

קריקטורה ושמה, "תיאטרון יהודי"

מזכורנו מחזה לקולות של נלי זק"ש ועוד אינספור מחזות ומחזאים. הוא חילטר באירגון הכינוס הזה כיד הנחיות הטובה עליו.

בשעות התעסוקה איש אוניברסיטת תל-אביב, חפיש לעצמו נצח תיאטרוני בלא תיאטרון. מה עשה? הגה רעיון. את הכינוס הבינלאומי הראשון לתיאטרון יהודי.

במחזהו האבסורדי של הורוביץ נותרו חידות רבות, כמו: האם האמלט, שאותו משחק יהודי חסר-ערלה, יהודי או לא? האם השייקספיר של התיאטרון הישראלי, יעקב אגמון, המפיק וההורה של איש חטיד היה לאשכנזים יודי הכרך לאחרים. הוא תיאטרון יהודי או לא? האם מעבר לגבולין של י"ח ברנר, יהודי או לא? האם מחזותיהם של ניסים אלוני, חנוך לוין ואפילו יוסף מונדי, יהודיים או לא? האם הדראמה המילולית של ראש-הממשלה מנחם בגין באסיפות-עם בעלות נופך מסויים, היא בבחינת תיאטרון יהודי או לא?

מחזאי-מארגן הורוביץ חילטר באירגון

לעזרתו של דניאל הורוביץ הגיעו אותות משמים (דאוס-אכס-מלינה). השחקן היידי המפורסם יוסף בולוף פחד להגיע ארצה בעיצומה של מלחמת-לבנון. הי תיאטרון הנורבגי טונולדאג סירב להגיע לישראל, בהגד צעד של מחאה על מיל-חמת-לבנון.

אבל כבתי-ענה מאומנת, טמן דניאל הורוביץ את ראשו בחול, התעלם ממצב התיאטרון היהודי החדש במיוחד-התיכון, אטם אוזניו מפני מוסיקה "צנרמנית" על אודות "מסר יהודי" והמשיך, הרי על ההצגה להימשך.

התוצאה: קריקטורה תרבותית ושמה תיאטרון יהודי. אין ספק שמחזהו הקודם של הורוביץ, צילי קצילי, היה מוצלח יותר.

החזיה הישראלית

בוקר אחד קם לו המרצה לתיאטרון בשעות התעסוקה והמחזאי בשעות הפנאי דניאל הורוביץ, איש אוניברסיטת תל-אביב, חפיש לעצמו נצח תיאטרוני בלא תיאטרון. מה עשה? הגה רעיון. את הכינוס הבינלאומי הראשון לתיאטרון יהודי. קרוב לשנתיים ימים השקיע הורוביץ מזמנו, מרצו ונטיעותיו לחוץ-לארץ על-מנת לממש את מחזהו הגדול והאבסורדי, את הכינוס הבינלאומי לתיאטרון יהודי. אלא שאין בנמצא תיאטרון יהודי. פעם היה תיאטרון ביידיש שהלך לעולמו בי-מלחמת-העולם השנייה ביחד עם ספרות-היידיש, ישנו תיאטרון ישראל — אבל אם לאמץ את לשון התיאטרון, הרי ש-ההצגה הייבת להימשך. מה עשה הורוביץ? חפיש אחרי עיבודים ולא אחרי מחזות, ומצא עיבודים מתוך יצירות של קאפקא, צ'כוביץ ויהודה עמיחי. הוא הומין את התיאטרון היהודי האמריקאי עם הצגת המחזיר של ארתור מילר (ובאותה מידה יכול היה להקרין כפחות כסף את הסרט הבלתי-חתימים של מילר, בכיכובה של מריליין מונרו).

בצד המחזיר הומין הורוביץ את היורדת מרגלית עובר, לשעבר רקדנית להקת הפולקלור ענב, את מסע השנה שהוא טיול תיאטרוני בין הגי ישראל של הגב' מיכל גוברין וחברי החוג לתיאטרון של אוניברסיטת ירושלים. דניאל הורוביץ לא עשה את מלאכת החריש היהודית שלו כהלכה. הוא שכח כמאתיים סופרים ומחזאים יהודיים שכותבים לתיאטרון בחצי תריסר לשונות. הוא שכח את פיטר וייס עם החקירה שלו. את ארנולד ואסקר עם הטרילוגיה היהודית שלו. הוא שמת